Filosofie logu, filosofie fysis [FF UK]
Ladislav Hejdánek
This is a part of the original document:
Filosofie logu, filosofie fysis [FF UK]
jedná se o část původního dokumentu:
Filosofie logu, filosofie fysis [FF UK]
◆ přednáška, česky, vznik: někdy 1992
◆ lecture, Czech, origin: někdy 1992

Filosofie logu, filosofie fysis [FF UK] [1992]
[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]
--- (s1_cleaned.flac) ---
Hejdánek: ...opisováním dalších kruhů do dalších rovin. Přitom pokusu o zkoumání povahy toho, čím se vlastně jdeme zabývat. My to teprve stavíme. Není tady předem dáno jasně, čím se zabýváme, nýbrž chceme vlastně teprve upřesnit, co vlastně by ta filosofická logika měla být a co to je ten *logos*, pokud logiku chápeme jako filosofii *logu*, tak co ten *logos* vlastně by mohl být.
No a zatím jsme si udělali několik takových ne příliš hlubokých sond, v nichž se ukázalo, že tu úlohu *logu* musíme zkoumat nejenom v lidském promlouvání a v lidském myšlení, ale také třeba v říši intencionálních objektů, v říši věcí a v říši pravých jsoucen, že? Tam se úloha *logu* ukáže mimořádně závažná. Ovšem také v té sféře nepravých jsoucen, nepravých událostí, jako jsou třeba historické, tam ta úloha *logu* je zcela přináležitá. I když na první pohled filosoficky to vypadá jako cosi druhotného, tak vlastně my žijeme především v dějinách a nikoliv v přírodě. Tak tam ta úloha *logu* se ukáže také mimořádně závažná. No a posléze tedy, že tu úlohu *logu* musíme také zkoumat ve vztahu k tomu, o čem jsme hovořili nebo začali hovořit jako o ryzí nepředmětnosti.
A minule jsme si tedy něco také připomněli z Aristotela a já bych se k tomu dneska na chvíli vrátil. Už při tom, když jsme si připomínali Aristotelovu myšlenku slova jako nejmenší části *logu*, jsme formulovali otázku, co je to, co z pouhé skupiny, z pouhé hromady hlásek, hromady písmen, slabik dělá slovo? Slovo přece není jenom nějaký soubor zvuků a hlásek, ani jen soubor nějakých značek, písmen, že?
My si musíme uvědomit, že když máme před sebou několik písmen, tak že sice nám to něco říká, ale to je díky tomu, že máme rozsáhlý program interpretační, se kterým přistupujeme k tomu, co před sebou máme. Ale ve skutečnosti na tom papíře není nic než těch šest, sedm nebo čtyři písmena. A to ještě, že to jsou písmena, to je také ještě záležitost dalších předpokladů, protože to jsou prostě nějaké klikyháky, to jsou nějaké tvary, nějaké znaky.
Tedy a podobně je to s tím zvukem. Zvuky, když se rozeberou, pustí se to pomalu, rozebere se to tam na malé kousky a pak se to tak pustí s přestávkami, tak to to slovo nikdy nedá. Tedy otázka je tedy, co vlastně dělá z té skupiny hlásek, ať už vyslovovaných nebo napsaných, co z toho dělá slovo? To je ta otázka vlastně založená na Aristotelovi. Tam se ukazuje, že i ten soubor, i určitým způsobem seřazený, vybraný a seřazený soubor písmen nebo zvuků, slouží ještě něčemu jinému, co je tím skutkem rozhodující.
A tedy co to je, toto rozhodující? Jistě to není nějaká naše představa. To takhle se to pokoušeli vyložit psychologové, že určité zvuky nebo určité znaky jsou asociativně spojeny s nějakými významy. Takhle se to vykládá v psychologii. Jednak není jasné, co to je ten význam a za druhé, co to je ta asociace. To je samozřejmě mechanická představa a nevyhovuje.
Tedy na to vlastně není odpověď. Tím se vlastně nikdo pořádně nezabývá a ta takzvaná moderní logika právě proto, že v tom je takový problém, tak se k tomu otáčí zády a stará se o to, s čím je opravdu možno pracovat a co tedy nějak může napodobovat tu takovou spolehlivou práci v geometrii nebo v aritmetice, v algebře a podobně.
Staří Řekové, to už jsme si říkali, jenom si to teď připomeneme, měli na to ovšem jednoduchou, ale problém vlastně zakrývající odpověď. Je to *logos*. To je to, co říká Aristoteles. Nejmenší částečka *logu* je u toho slova. *Logos* je to, co dává těm hláskám charakter slova. Když rozdělíme ještě to slovo, tak pak už tam máme ty hlásky nebo ty zvuky nebo znaky a podobně, ale už tam nemáme *logos*. Čili když to vezmeme obráceně, to, co dáme pohromadě dohromady, nějaké ty hlásky, tak to ještě pořád slovo nedělá, ale musí k tomu přijít *logos*. To je vlastně obsaženo v tom Aristotelovi.
My ovšem dnes víme, že slovo *logos* dalo vznik hned celé řadě slov dalších, jež v evropské tradici užíváme téměř ve všech jazycích, že? My vlastně nevíme, co to ten *logos* má být. Ono se to překládalo tolika způsoby a skutečně Řekové toho slova používali v takových kontextech, že my už dneska nemůžeme jedním slovem to přeložit. To je tedy třeba rozum, smysl, řeč, slovo, proslov, povídání.

No a jedním z těchto nových slov, slov, která se pokoušela už odedávna přeložit to slovo *logos*, je pojem. Samozřejmě ne česky, to je pozdější, ale latinsky to je *conceptus* nebo také někdy *notio*, ale zejména *conceptus*. Abychom mohli byť jen jako hypotézu připustit, že to je právě pojem, který ze skupiny písmen nebo hlásek či zvuků dělá slovo, museli bychom upřesnit či spíše vyzkoumat, co to ten pojem vlastně je. Tak především je tu hypotéza, že to je ten pojem. To je jedna z možností, že tedy když ke skupině hlásek, zvuků nebo znaků dáme nebo přibude pojem, tak že se z toho může stát slovo. A to říkám naschvál takhle primitivně, aby vysvitlo všecko, co se normálně skrývá pod tím, jak se o tom tak hladce mluví.
No tak pokud by to měl být ten pojem, teď si uvědomme, tady jsme v situaci jiné než dříve. My jsme si ukazovali, jak české slovo vzniklo nebo jaké má konnotace, jaké má etymologické kořeny, čeho je překladem, jak vypadají ty etymologické kořeny v jiných jazycích, jak to vypadá v té latině, která je hodně vlivná, pokud jde o evropské jazyky, jak to vypadá v latině, a teď jsme si to ukázali, jak to bylo původně v řečtině. A teď původně v řečtině nám to chybí. Původně v řečtině je *logos*. Tam je kdeco. To je prostě taková sběrná záležitost, takový koš nejrůznějších významů. A my jsme si vzali jeden, ale ten jeden poprvé byl pojmenován teprve latinsky tím *conceptus*. A náš pojem je vlastně dosti zase otrockým překladem toho *conceptus*. Leda ne úplně otrockým, jsou tam jisté malé odchylky a my si je teď trošku připomeneme.
Tedy co nám naznačuje jazyk? Česky slovo pojem souvisí se slovesem pojímati. Uvědomme si ovšem vždycky ty konnotace, které jsou zde – nejenom pojímati myšlenku, nýbrž pojímati za manželku například, tam vždycky u toho je také. A to slovo pojímati, sloveso pojímati, je příbuzné slovesu zajmouti nebo zajímati, přičemž zajímati zase znamená *interestovati*. Čili vlastně kdo se něčím nechá zaujmout, tak se tím vlastně nechá zajmout, stává se otrokem toho, co ho zajalo, zaujalo. Tady tyhle konnotace všude jsou kolem. No a tedy je to příbuzné slovesům zajmouti a zajímati, ovšem také zaujmouti a tak. A nepochybně ukazuje k nějakému jímání, substantivum jímka, která pojme v sobě něco, soustřeďuje v sobě něco. A to jímání, to je vlastně uchopování a zajímání, ujařmování, zmocňování se něčeho, dokonce něčeho, co se snad ani nemůže a nedovede takové agresivitě ubránit. Čili ta agresivita určitá, která je v tom slově přítomná, ta je významná.
A není tomu tak jenom v češtině. Je tomu tak také v latině. Latinské *conceptio* je odvozeno od *concipere* a to je *con-capere*. Základní sloveso je *capere*, což znamená právě chytiti a zmocniti se. Ale o jaké zmocňování tady jde? Čeho se ten pojem zmocňuje? Mně se zdá, že bychom tento pokyn jazyka mohli brát tak, že pojem se zmocňuje oněch písmen nebo zvuků. Vůbec nemáme představu, co by s nimi dělal, jak by je mohl ujařmit, držet v podřízenosti, dokonce v zajetí.
Kromě toho máme velmi pochopitelnou tendenci, která je odvozená z té tradice myšlenkové, to pojímání, zajímání, uchopování, to agresivní uchopování vidět v něčem jiném než v podmanění zvuků nebo nějakých značek písmen. Pojem je přece zaměřen na to, čeho je pojmem. Tedy co pojímá, uchopuje. Ten pojem se zmocňuje čehosi, ne těch písmen, nýbrž nějaké věci, nějaké skutečnosti. Tady je něco nejasného a momentálně nevíme, co s tím můžeme podniknout. Ale budeme si to pamatovat. Budeme si pamatovat, že pojmové myšlení už ve vlastním sebepochopení nechává zaznít a tak přijít ke slovu onu agresivitu. Ono chytání a zajímání, zmocňování se, jakési zotročování, s nímž je, jak se zdá, nevyhnutelně spojen pojmový přístup myšlení ke všemu, s čím má co dělat.
A je zjevné, že tady je trochu potíž, taková trochu tma, trochu mlha, nejasnost, proč, když jsme se ptali, co dává písmena dohromady, co je sjednocuje, co z nich dělá slovo, a teď jsme tam zjistili, že to by mohl být pojem a že tedy pojem je něco, co se tak agresivně čehosi zmocňuje, tak najednou vidíme, že to nefunguje, protože ten pojem se nezmocňuje písmen ani těch hlásek, nýbrž zmocňuje se něčeho jiného, nějaké skutečnosti. Takže jsme nedostali odpověď na to, na co jsme odpověď hledali.
No a takže výsledek je zatím ten, že nám jazyk nepomohl v této věci. Jsme si říkali, že někdy selže ten jazyk, někdy pomůže, no a někdy naopak nás odvádí stranou a my to musíme udělat potom tak nějak proti duchu jazyka, proti sugesti jazyka. Teď tady se nezdá, že by nám ten jazyk v něčem pomohl. No a když nám tedy nepomohl jazyk, který nám naopak pomohl, když jsme zkoumali ty kořeny toho řeckého

slova *logos*, *legein*, to vybírání a sbírání, a to tam dávalo smysl, kdežto tohle nějak nedává smysl. A je to asi – můžeme to připsat předběžně, možná se ještě něco ukáže, ale momentálně to vypadá tak, že je to nejspíš proto, že je to v latině, není to v řečtině. Takže ten smysl dává latina, latina si počínala barbarsky diktátorsky, to byl barbarský jazyk.
No a když nám tedy nepomohl jazyk, pokusme se jít ke kořenům toho řeckého slova znovu. Vraťme se k tomu slovu. A už ne k jeho původnímu významu, tak jak jsme to zatím dělali, k tomu sbírání, ale podívejme se, jak to ti nejstarší používali. A pochopitelně musíme se snažit, pokud je to možné, zůstat u filosofů, protože ten běžný jazyk nás tady nemůže zajímat nebo nemůže nám podstatně pomoci, že? To jenom, když by bylo nezbytné, nebyla by jiná cesta.
Tedy jde nám o první způsoby *filosofického* použití. Tam můžeme totiž jednak očekávat, že *filosof* vždycky bude hledět k těm kořenům toho slova. Pokud *filosof* dbá své povinnosti, tak naslouchá jazyku. Alespoň *filosof*, který si to připouští. A my se teď dotážeme *filosofa*, který si to připouští. A teď to hned takovým několikerým obratem, až připomínajícím kotrmelec, si to osvojíme.
Tedy, my už jsme jednou provedli ten regres nebo ten pokus se dostat k těm etymologickým kořenům, že to znamenalo původně sbírání a tak dál. Ale teď se podíváme... to vlastně byla *etymologie*. *Etymologie* nám měla pomoci. K čemu se teď podíváme? Nikoli k etymologii, nýbrž k jakémusi principu logologickému. Když *etymologie* znamená to, co znamená, že teď se může *logos* vztahovat k *logos*, že?
No a přesněji snad, abychom nezůstali u tohoto nevyjasněného termínu, který spíš je zajímavý než... my se podíváme, jaký pokyn nám může přijít ze strany dějin slova. A východiskem nám bude Hérakleitos jako obvykle, a to zlomek B 93, původně z Plútarcha. Ten zlomek je zajímavý v celé řadě ohledů a ještě dříve, než se pustíme tím směrem, o který jde hlavně, tak bych znovu připomněl, že je otázka, zda skutečně Hérakleitos tady nemluví o *logos*, ačkoliv tam mluví o Apollónovi.
Ta formulace tak sedne na jazyk, že to musí každého až zarazit. Ten zlomek zní v překladu Karla Svobody – my budeme teď muset ještě trošku variovat s těmi překlady, jak uvidíte – Karel Svoboda to přeložil následovně: „Vládce, jehož věštírna je v Delfách“ – a tím se rozumí Apollón, že? – „vládce, jehož věštírna je v Delfách, ani nemluví, ani neskrývá, nýbrž naznačuje.“
Mohli bychom také a trochu lépe, ale ne úplně nejlépe přeložit: místo „nemluví“, to není dobré, že, tak „nic neříká“. To je daleko přesnější, že? *Úk legei*, nic neříká. To „neskrývá“ bychom mohli nechat, ale také můžeme říct „nic nezamlčuje“, což je dosti přiměřený překlad. To „skrývá“ je nepochybné, že? Ale to „nezamlčuje“... vlastně nic neříká a nic nezamlčuje, že? To vlastně jakoby patřilo k sobě, čili nic neříká ani nic neskrývá. To jakoby nebyla stejná rovina. Skrývat se dá nejrůznějším způsobem, že někomu něco schováte, že? A co to má co dělat... tady je to jako opozitum proti sobě. Ani, ani. Tak nic neříká a nic neskrývá. To je prostě, čili nezamlčuje. Spíš by to jako opozitum, aby to bylo jako proti sobě, že?
Ale tady naznačuje... no, tam je *sémainei*. To není dobrý překlad, *sémainei* – naznačuje. Podle soudu je lepší „dává pokyn“, „dává pokyny“, že? Ovšem to jsme jenom maličko vylepšili. A teď se podívejme, jak s tím pracuje Heidegger. Heidegger při výkladu toho, co to je *logos*, postupuje po dvojí linii: jednak po linii etymologické, co to je to *legein* a tak dál, to jsme si už ukázali, a zadruhé po linii výkladu tohoto místa, které jsme si teď zpřítomnili.
Spojuje, anebo taky bychom mohli říct, že vzájemně konfrontuje dva základní významy slova *legein*, z nichž jeden je dán tou etymologií a druhý je spjat s tím citovaným výrokem. To jest, jak říká Heidegger, s jedním z výroků jednoho ze směrodatných filosofů. Ti směrodatní filosofové v době předsokratovské, to jsou pro něho Parmenidés a Hérakleitos. Kupodivu dává Parmenida před Hérakleita. *Die beiden maßgebenden Denker Parmenides und Heraklit*.
Diels sám, to jest ten, co dal dohromady zlomky, že, ten hlavní, který se vždycky cituje a tak dál, tak ten tam také dává překlady německé. Dielsův překlad: *Sagt nichts und birgt nichts*. Nic neříká a nic neschovává, neskrývá. Neříká a nic neschovává. Tam je ta chyba, kterou jsme cítili, že? I český překlad Svobodův: „ani nemluví, ani neskrývá“. Tam ještě kromě toho je „nemluví“ místo „nic neříká“, že? Tady by to bylo *spricht nichts*. A tam je *sagt nichts*, čili Diels je o něco lepší. Tak ale ani jeden z těch překladů není

dost uspokojivý, neboť z originálu je zřejmé – a to je argument Heideggerův – z originálu je zřejmé, že *legein* a *kryptein* jsou míněny jako protiklady, jako protivy. Čili co jsme cítili teď před chvílí, že se to nehodí k sobě, není to na stejné rovině mluvit nebo dokonce spíše říkat a skrývat. A chtěli jsme místo skrývat říkat zamlčovat, což je tam samozřejmě připravené. Tak my jsme to skrývat chtěli připodobnit tomu říkat. Heidegger to dělá obráceně. Vychází z toho *kryptein*, což jest skrývat, a přizpůsobuje to *legein*. Takže *legein* není říkat, nýbrž je to opak skrývání. Jo, to je jeho výklad. Tedy *legein* je opak *kryptein*. Nejde o to přeložit *kryptein* jako opak *legein*, nýbrž je třeba naopak *legein* vyložit, přeložit jako opak *kryptein*. Opak skrývání.

Ale co je opakem skrývání či zakrývání? No a teď je to trochu logická záležitost, protože co to je opak? My se tady setkáváme s nutností rozlišení jakési dvojiny, která uniká běžně při hovoru, ale když se na to přísně hledí a přísně se to zkoumá, tak to je něco jiného. Co je přesný opak zeleného? No to já nevím. Takový opak zelené je barva, zelená je barva. Když řekneme, že by opakem zelené byla červená třeba, no tak to nějak tak je, ono to vlastně v těch barvách tam vždycky potřebujeme tři barvy, aby se s tím dalo správně míchat, k vyjádření určitě tří barev. Ale když vezmete zelenou a červenou a jaksi smícháte, tak je taková špinavá hnědá, co se blíží černé.

Ale i když byste to takhle vzali, tak vlastně ale to není úplný opak, protože oboje je barva. Oni mají něco společného. To není opak. Čili museli byste říct ještě něco jiného. Tak co? Tak například tvrdé. Zelené a tvrdé. Tam sice opravdu to spolu nemá vůbec co dělat. To se vůbec nedotýká, to se nepotkává. Ale zase se nám vůbec nezdá, že by to byl opak. To nemá spolu co dělat, ale není to opak.

Tak co je opakem zelené? No vy jistě už to víte. No opakem, skutečným opakem, jasným logickým opakem zelené je nezelené. To je opak. To je všecko ostatní kromě zeleného. Čili negativně tam dostaneme prakticky celý svět s vyloučením té zelené. A s tím se nedá nic dělat většinou.

A teď co tady uděláme? No co udělal Heidegger? Normálně logicky je opakem, respektive negací zakrývání nebo skrývání až k fádnosti triviální nezakrývání. Ovšem problém je, že tato logická negace je těžko použitelná, velmi málo vztažná. Přesto, jak tady skáču někam jinam, my se k tomu dostaneme později, třeba Heidegger velice důsledně celý život překládal řeckou *alétheia* jako neskrytost. To není odkrytost, to je neskrytost. My se k tomu vrátíme, teď si to pamatujte v této souvislosti si to pamatujte, za chvíli k tomu dojdeme v jednom kroku a pak se k tomu někdy později budeme vracet ještě jednou.

Ta logická negace neskrývání nebo nezakrývání je těžko použitelná. Ale je tu ještě jiná možnost opaku v uvozovkách, který bychom *ad hoc* mohli nazvat, i když to není příliš ve flóru, dialektickým opakem. To jest opakem, který není logický, nýbrž který představuje protivu. A protiva, já teď to nechci logicky upřesňovat, na to jsou termíny, ale nechme to stranou, ty termíny velmi často zavádějí, takže to necháme být. Prostě tou protivou zakrývání je odkrývání, tou dialektickou protivou. Podobně jako zakrývání je jistá aktivita, tak také odkrývání je jistá aktivita. Zakrývání a odkrývání. Tedy je tam něco společného. Protivy právě v dialektice nejsou logickými protivami, protože spolu nemají nic společného. Tady jde o to, že ty dialektické protivy mají cosi společného. Ty se stávají dokonce protivami, dialektickými protivami, jenom díky tomu, že je něco objímá, že je jim něco společného, že mají cosi, co jim umožňuje bejt proti sobě. Musejí mít nějakou společnou žíněnku, aby se mohli servat.

V tomto smyslu také mimochodem je řeč, že matkou všeho nebo otcem všeho je boj u Hérakleita. To není proto, že rvačka je základem všeho, nýbrž boj předpokládá, že dvě bojující, dvě nebo více bojujících stran najdou společnou platformu. Boj je to, co sjednocuje nepřátele, nejenom co je rozděluje. Oni jsou rozděleni předtím, ale ten boj je sjednocuje de facto, ti rozdělení nepřátelé se dostávají do prvního kontaktu teprve v boji.

Tedy v tomto druhém dialektickém protikladu, protivě toho zakrývání, tady máme odkrývání. Oboje je aktivní. Kdežto kdyby to bylo jenom to nezakrývání, tak tam najdeme všecko, celý svět kromě toho zakrývání. Že tam najdeme i opici třeba, to je taky nezakrývání. Tam prostě patří všecko. Čili tam skutečně ta logická negace, ta logická protiva, s tou se nedá pracovat no a přeložíme-li v uvedeném zlomku *legein* jako opak, jako dialektický opak toho *kryptein*, no tak to přeložíme jako odhalování, odkrývání.

A když to uděláme, zkusmo – a to dělá Heidegger – ukazuje se cesta dál, na které dává smysl ta třetí možnost, která je tam uvedena: to *sēmainein*. Totiž kdybychom tady měli jenom ty první dvě: mluvit, ani nemluví, ani neskrývá, neschovává, ale dává pokoj, tak to nedává vůbec smysl. To je tam prostě takový zlomek, že vás neodláká od kamene. Že to je ani jedno, ani druhé, a pak třetí, a ono to spolu vůbec nesouvisí.
A najednou tím, že chcete najít, čím jsou ty dvě protivy vlastně protivami, v čem je ta společná vazba, díky které se stávají protivami, tak najednou se ukáže perspektiva, jak porozumět i tomu třetímu. Totiž naznačovati, dávati znamení, poukazovati k něčemu a tak dál. Může to znamenat to *sēmainein* taky: ze znamení si vykládat, eventuálně poznávat a tak dál. To už tam jistě míněno není.
Tedy formálně logická negace „nezakrývat“ by nám žádnou takovou cestu neotevřela, po mém soudu. Já myslím, že to nahlédnete. Je to doklad toho, jak ta formální logika, kterou tady nechceme dělat, jak je v některých případech naprosto neefektivní. Že tam potřebujeme tu protivu vzít jinak než formálně logicky. To je také důvod, proč vůbec třeba Hegel mluví o dialektice, právě z tohoto důvodu. Že se mu ta formální logika v mnoha případech zdá prostě taková suchopárná a při každém podstatném myšlenkovém kroku se mu zúží. Ta je dobrá jenom tak jako pořádačka tu a tam.
Heidegger objevně poukazuje na to, že v daném citátu je vlastně víc, než tam na první pohled zaslechneme, uslyšíme. *Legein* a *kryptein* je zapojeno do významového okruhu ukazování a vyjevování. Diels i náš Svoboda v překladu to nechávají úplně ladem, tuto věc. Tady vidíte, jak je strašně důležité takovou věc pustit hlavou. Tak jak oni to přeložili, tak bychom nedošli k tomuto závěru.
Je třeba vzít v úvahu, co to znamená, když tam je proti sobě to *legein* a *kryptein* postaveno. A přeložit to bez ohledu na to, že to je postaveno proti sobě, že to je zapojeno do nějakého významového okruhu, znamená ztratit nit, která by nás mohla dovést o kus dál nebo až do vykonání.
Tedy Heidegger tvrdí, že když toto pochopíme, že tam to *legein* a *kryptein* stojí proti sobě, no tak to *legein* potom neznamená mluvit, neznamená říkat, ale znamená *offenbar machen* – on říká – *offenbar machen*, čili činit zjevným, *erscheinen lassen*, to jest nechat, aby se ukázalo. Tedy dělat něco zjevným, nechat, aby se to ukázalo, vyjevilo. Zjevné je však nezakryté. A nezakrytost je *alētheia*, pravda, říká Heidegger. Zlomek devadesát tři tedy uvádí do souvislosti *logos* a pravdu. Toto je Heideggerův postup.
Máme tu tedy podle Heideggera základní významy slova *legein* a *logos*. Avšak jak spolu tyto významy souvisí? Na to dává Heidegger odpověď v jiné své knížce, *Einführung in die Metaphysik*, odpověď poněkud nepřesvědčivou, po mém soudu dokonce problematickou.
A já vám teď přečtu – nebo možná, abyste to spíš chytili, tak nejdřív česky a potom německy přesně to, co říká. Ono i česky je to tedy těžko srozumitelné, já to možná přečtu několikrát, dávejte si na to pozor, holt Heidegger je Heidegger. Možná lepší to bude nejdřív německy, přece jenom, mně se ten český překlad zdá, že je úplně neprůhledný. Tak to bude jenom jako pak překlad.
Aus dem Wesen des Logos als Sammlung ergibt sich eine Wesensfolge für den Charakter des legein.
Tedy: *Aus dem Wesen des Logos* – z bytostného určení, *aus dem Wesen*. Z bytostnosti, zbytnosti, nebo jak bychom to přečetli. *Wesen* je to, co bylo. Nejlépe bychom to přeložili jako zbylosti, zbylosti logu. *Wesen* je to, co *gewesen ist und ist*. Co bylo a je. To je *Wesen*.
Tedy z bytostného určení a bytostné přítomnosti logu jakožto sebrání – *Sammlung*, to je to sbírající, ale jakožto sebrání – se podává podstatný důsledek pro charakter *legein*. *Eine Wesensfolge für den Charakter des legein*. Podstatný důsledek, *Wesensfolge*, bytostný důsledek.
Weil das legein als das bestimmte Sammeln auf die ursprüngliche Gesammeltheit des Seins bezogen ist, weil Sein aber heißt…
Protože je *legein* jakožto takto určené sbírání vztaženo k původní sebranosti bytí. Tady je rozdíl mezi *legein* jakožto sbíráním, které se vztahuje k původní sebranosti bytí. A ta sebranost bytí, to je *legein* toho bytí, že tady teď už máme dvojí *legein* vlastně, tím se říká.
Weil das, weil Sein aber heißt, in die Unverborgenheit kommen, to je to nejdůležitější na tom místě. Avšak protože bytí… protože bytí znamená přijít do neskrytosti. Ono tam je všecko v substantivech, čili

česky teď jsem mu uhnul. Přijít. Správně tam je: proto *legein* jakožto určené sbírání je vztaženo k původní sebranosti bytí, avšak protože bytí znamená přijití do neskrytosti. Němci tam pořád mají to *Unverborgenheit*, substantivum. A protože bytí znamená přijít do neskrytosti...
Tady teď vidíte. Řekněme tedy zatím, to překládáme to *Sein* jako bytí. Uvidíme ty problémy s tím hned za chviličku. A to bytí je vyloženo jako, že to znamená přijít do neskrytosti. Čili
--- (s2a dokončení Hejdánek_cleaned.flac) ---
Hejdánek: Toto je toto odpírání, základní charakter odpírání, činění zjevným. *Legen bringt so in einen klaren und scharfen Gegensatz zu Verbergen*, *Verbergen*. *Legen emphasis* do jasného a ostrého protikladu k zahalování a skrývání. To je vyloženo detailně, to, co jsme si právě ukázali, ale je tam cosi nového. Totiž, že to bytí znamená přijít do neskrytosti neboli vyjít ze skrytosti.
Doufám, že si pamatujete, co jsme si jednak v prvním semestru říkali při tom rozboru Sofokla a co jsme si připomněli teď z Homéra. Co to je to možné přijít do neskrytosti, vyjít ze skrytosti? Ten čas, vděčný čas, který nechává, aby se zrodilo to, co bylo skryté, a pak to zase stahuje do skrytosti.
Tedy nejenže se to klade do podstaty toho hérakleitovského chápání, ale sám Heidegger se za to staví. Vyjít znamená přijít do neskrytosti. To znamená proti tomu Sofoklovi, že to, co ještě ten čas nezrodil, tak že by to učinil zjevným? Ze skrytosti to vytáhl do zjevnosti? To není. A to, co potom zase zahalí do skrytosti, co zase vtáhne do té... tak vtáhne do nejsoucna, to zas není. Je jenom to, co právě se teď ukazuje, jenom to jsou jsoucna.
Tady máte nádherný doklad toho, jak vzniká ten metafyzický omyl. Nebudeme hned analyzovat uvedené tři Heideggerovy věty, protože naším cílem není ani interpretace Heideggera, ani interpretace Hérakleita, nýbrž vyjasnění otázky, jak se to má a jak se to může mít s logem a filosofií logu. Nezloste se, já ho tady skončím. Skončím.
--- (s2c Hejdánek, špatná kvalita_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Ono se zdá, že věda je to nejdůležitější, co máme, a že nám dává ten nejlepší přístup ke skutečnosti. Ale když se na to podíváte z hlediska našeho života, tak ta věda nám neřekne vůbec nic o tom, jak máme žít nebo co má smysl.
Hejdánek: To je právě to, že věda se zabývá tím, co jest, ale neřeší to, co má být. A to je ten rozchod mezi fakty a hodnotami, který je pro moderní dobu tak typický. My jsme sice nahromadili obrovské množství poznatků, ale ztratili jsme schopnost se v tom světě orientovat jako lidské bytosti.
V té fenomenologické tradici, u Husserla a pak u Patočky, jde právě o to, rehabilitovat náš lidský svět, ten svět, ve kterém věci mají svůj význam a svoji cenu. Věda ten význam neumí zachytit, protože ho neumí změřit. Ale to neznamená, že ten význam neexistuje. On je naopak základem všeho ostatního. Bez toho významu by i ta věda byla jenom nesmyslným hromaděním dat. Tady narážíme na tu základní otázku celého *přirozeného světa jako filosofického problému*. My se musíme vrátit k tomu, co je nám dáno ještě předtím, než začneme teoretizovat. To neznamená vědu odmítnout, ale znamená to vědět, kde je její místo a kde jsou její meze. Jakmile ty meze překročí a začne si nárokovat výklad celého lidského života, tak se z ní stává ideologie. A to je to nebezpečí, kterému čelíme. Ta technická racionalita se totiž velmi snadno může obrátit proti člověku, pokud není zakotvena v něčem hlubším, v tom, co Husserl nazýval *Lebenswelt*.
--- (s2d další Hejdánek_cleaned.flac) ---
Hejdánek: Právě ve vztahu k problematice jazyka, mluvy a řeči se dostáváme k něčemu, co vyžaduje radikální reformu celého myšlenkového přístupu, jemuž jsme od dob nejstarších filosofů přivyklí, takže se nám jeví jako něco zcela samozřejmého, ale vlastně ničím samozřejmým není.
Už několikrát jsme upozorňovali na důležitost naslouchání jazyku samému. Dnes jsme to provedli také – to, co nám napovídá ten jazyk, jaké pokyny a jaká znamení nám dává. Tady jsme citovali Hérakleita, co říká o Apollónovi, že nic neříká ani nic neskrývá, ale dává pokyny, dává znamení.
Ovšem nejde jen o tato znamení, která nám dává jazyk. Tady je právě důležité rozlišit ještě mezi jazykem

a řečí. Jazyk – a rozumějme tím nikoli *lexikon*, nýbrž živý jazyk, to znamená všechny ty aktuálně pronesené promluvy lidí navzájem, hovory atd. – to je jazyk, živý jazyk, živé jazykové útvary, živé promluvy. Tedy v tomto smyslu jazyk je pozoruhodným *fenoménem*, který má své některé nezřejmé nebo málo zřejmé předpoklady.
A hlavním takovým předpokladem, to bych se teď chtěl pokusit vám sugerovat takřka, je řeč – něco od jazyka bytostně odlišného. Víte, že *inteligere* znamená rozlišovat, pro inteligenci a vlastně inteligence je závazek.
Heidegger jednou napsal – a to je právě v té studii, která je přeložena jako *Řeč* (*Die Sprache*), já bych raději řekl *Mluva* (*Die Sprache*) – napsal, že mluvit o řeči je ještě horší než psát o mlčení. To trošičku připomíná Platóna, který, jak víte, prohlásil, že říci něco smysluplného o jsoucnu není o nic snazší než říci něco o nejsoucnu. Tady to připomíná tohle: mluvit o řeči – dejme tomu spíše o mluvě, mluvit o mluvě nebo říci něco o mluvě je ještě horší než psát o mlčení.
Totiž já bych chtěl vám přivést na mysl odlišný obraz, než na jaký jste kdykoli byli připraveni a na jaký jste zvyklí. Řeč totiž je něco, co můžeme vidět na mýtu. Na *mýthos*. *Mýthos* je nikoliv aktuálně pronesený jazykový útvar – to, jak my tomu rozumíme, to povídání, pohádka, pověst, báje, bajka. Ten *mýthos* je v hlubokém smyslu svět. Můžeme mluvit o tom, že archaický člověk žil ve světě mýtu. A v tom světě také něco povídal. Povídat něco v mýtu je možné stejně tak, jako v něm žít.
Žít v mýtu znamená být určitým způsobem orientován ve světě. A co do toho mýtu nepřišlo, to vlastně pro člověka neexistovalo. Člověk si byl schopen, ten archaický člověk si byl schopen uvědomovat skutečnosti jenom, pokud dostaly své místo v mýtu. Pokud nedostaly své místo v mýtu, tak vlastně tam byly přítomny tak, jako jsou přítomny v životě zvířat, živočichů. Tam je taky spousta skutečností, ale neuvědomělé skutečnosti.
Mýthos, to byl svět, do kterého byly přitahovány, zatahovány, vnášeny skutečnosti, které měly pro toho člověka smysl. Tedy *mýthos* byl svět – a tohle se musíme naučit rozpoznávat také v případě těch jazykových projevů, jak je známe. Také naše jazykové projevy, podobně jako naše aktivity, se mohou odehrávat jenom v jakémsi světě. A tento svět, to je svět řeči. Do toho světa řeči my zatahujeme…